

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

¹Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті здійснено аналіз основних засад фінансової стійкості підприємства. Визначено провідні методичні підходи до управління фінансовою стійкістю підприємства, зроблено огляд теоретичних підходів до визначення терміну «фінансова стійкість», узагальнено новий теоретичний супровід фінансової стійкості підприємства.

Ключові слова: фінансова стійкість підприємства, управління фінансовою стійкістю, механізм управління, ефективність діяльності, збалансованість, платоспроможність, система показників, критерії оцінки, складові фінансової стійкості, стабільний розвиток.

Abstract

The article analyzes the basic principles of financial sustainability of the enterprise. The leading methodical approaches to management of financial stability of the enterprise are determined, an overview of the theoretical approaches to the definition of the term "financial stability" is made, a new theoretical support of the financial stability of the enterprise is summarized.

Keywords: financial stability of the enterprise, financial sustainability management, management mechanism, performance, balance, solvency, indicator system, evaluation criteria, components of financial stability, stable development.

Вступ

У ринковій економіці фінансова стійкість підприємства є головною умовою життєдіяльності та основою стабільності стану підприємства. Під фінансовою стійкістю підприємства розуміють властивість підприємства, яка відображає в процесі взаємодії зовнішніх та внутрішніх факторів впливу досягнення стану фінансової рівноваги і здатність не лише утримувати на відповідному рівні протягом деякого часу основні характеристики діяльності підприємства, але й функціонувати та розвиватися. Одним з визначених завдань сьогодні є забезпечення відносної фінансової рівноваги підприємства в процесі його розвитку. Така рівновага характеризується високим рівнем фінансової стійкості та платоспроможності підприємства і забезпечується формуванням раціональної структури майна та капіталу, ефективними пропорціями в обсягах формування фінансових ресурсів за рахунок різних джерел, достатнім рівнем самофінансування інвестиційних потреб.

Результати досліджень

В науковій літературі поняття «стійкість» ототожнюється з такими поняттями, як «сталість» (незмінність, постійність) та «стабільність» (забезпечення сталості). Фінансова стійкість (ФС) сучасних економічних систем постає як неоднозначна та багатофакторна фінансово-економічна категорія. Розглядати її зазвичай вважається найбільш об'єктивним з різних позицій, передусім як базисне поняття в управлінні підприємством. Переважно фінансова стійкість взаємопов'язаним чином зіставляється із сукупним ресурсним потенціалом підприємства, але таке ґрунтовне дослідження фінансової стійкості потребує чіткого й однозначного категоріального апарату для розкриття цього різновекторного поняття. Незаперечним є той факт, що фінансова стійкість підприємства є базисом функціонування економічних систем за умов нестабільності економічних процесів, невизначеності та динамічності економічного середовища.

Щодо визначення економічної природи такого поняття, як фінансова стійкість, то існує безліч точок зору, що мають або спільні риси, або суттєві відмінності. У зв'язку з цим наявні трактування цього поняття вимагають систематизації та уточнення. Дослідження наявних в економічній літературі характеристик і визначень фінансової стійкості представлене в таблиці 1, що дає підстави для висновку про суттєві розбіжності та недоліки у відтворенні сутності фінансової стійкості підприємства [1].

Таблиця 1 - Визначення поняття «фінансова стійкість підприємства» в економічних літературних джерелах різними авторами

Автор	Поняття	Ключові слова
М.Я. Коробов [2, с. 354]	«Якщо параметри діяльності підприємства відповідають критеріям позитивної характеристики фінансового стану, говорять про фінансову стійкість підприємства, фінансова стійкість формується під впливом рентабельності діяльності. Якщо підприємство збиткове, малорентабельне, якщо величина прибутку падає, говорити про задовільний фінансовий стан, фінансову стійкість не доводиться».	Позитивна характеристика фінансового стану.
Г.В. Савицька [3, с. 619]	«Здатність суб'єкта господарювання функціонувати та розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів та пасивів в мінливому внутрішньому та зовнішньому середовищі, яка гарантує його постійну платоспроможність та інвестиційну привабливість в межах допустимого рівня ризику».	Здатність функціонувати та розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів та пасивів.
Н.А. Мамонтова [4]	«Економічний стан підприємства, за якого забезпечуються стабільна фінансова діяльність, постійне перевищення доходів над витратами, вільний обіг грошових коштів, ефективне управління фінансовими ресурсами, безперервний процес виробництва та реалізації продукції, розширення та оновлення виробництва»; «свідчить про забезпеченість підприємства власними фінансовими ресурсами, рівень їх використання, напрями розміщення».	Економічний стан, за якого забезпечується стабільна фінансова діяльність. Забезпеченість власними фінансовими ресурсами.
А.В. Лісовий [5, с. 96]	«Дослідження здатності мобілізувати фінансові ресурси та використання їх у напрямі, який забезпечить економічне зростання».	Здатність мобілізувати фінансові ресурси.
Л.О. Ващенко [6]	«Це один із фінансових станів підприємства, що стає можливим лише за наявності конкретних видів, кількості та якості ресурсів, які є необхідними та достатніми для досягнення поставленої мети».	Фінансовий стан, що є необхідним та достатнім для досягнення поставленої мети.
Т.М. Белікова [7]	«Це відсутність дебіторських і кредиторських заборгованостей, своєчасний розрахунок за своїми зобов'язаннями та використання виключно власних коштів для примноження активів установи».	Відсутність заборгованостей.
В.І. Куцик, Н.В. Борисенко [8, с. 277]	Фінансова стійкість визначається як певне співвідношення величини: структури та складу активів, зобов'язань і власного капіталу, а також зазначається, що «стійке фінансове становище формується в процесі всієї виробничо-господарської або комерційної діяльності підприємства».	Певне співвідношення величини.
О.М. Тридід [9, с. 16]	«Відмінними рисами визначення цього поняття від наявних є врахування руху капіталу; зважування на необхідність та достатність адаптації фінансово стійкого підприємства до простору і часу».	Врахування руху капіталу. Адаптація до простору і часу.

Продовження таблиці 1

Автор	Поняття
-------	---------

Трактування [1]	Фінансова стійкість підприємства – це властивість підприємства, яка відображає в процесі взаємодії зовнішніх і внутрішніх факторів впливу досягнення стану фінансової рівноваги і здатність не лише утримувати на відповідному рівні протягом деякого часу основні характеристики діяльності підприємства, але й функціонувати та розвиватися.
-----------------	--

Підсумовуючи різні тлумачення суті фінансової стійкості, можна стверджувати, що фінансова стійкість – це узагальнювальна якісна оцінка фінансового стану суб'єкта господарювання, яка відображає основні тенденції зміни фінансових відносин під впливом найрізноманітніших чинників, як внутрішніх, так і зовнішніх, і виражається в кредито- та платоспроможності підприємства, а також у постійному зростанні прибутку й капіталу при мінімальній ризикові [15].

Оцінюючи фінансову стійкість, вивчимо рівень ефективності розвитку діяльності підприємства за співвідношенням темпів зміни показників наявності активів, їх окремих елементів та результативних ознак господарювання. Зокрема, процеси і явища, які формують розвиток діяльності підприємства й дають можливість оцінити його фінансову стійкість, визначаються такою системою показників, як середньорічна вартість активів (ТА), основних засобів і нематеріальних активів (ТО) та власного капіталу (ТК), а також інтервальними річними показниками чистого доходу (ТЧ), доданої вартості (ТД) і чистого прибутку (ТП).

Про ефективність розвитку діяльності підприємства й поліпшення його фінансової стійкості може свідчити така пропорція: $100\% < ТА < ТО < ТК < ТЧ < ТД < ТП$. Перша нерівність ($100\% < ТА$) показує, що підприємство нарощує вкладення фінансових ресурсів і розміщення їх в активах задля збільшення обсягів господарської діяльності. Можна стверджувати, що саме рівень розвитку й динамізм інвестиційних процесів формують у сучасних умовах стратегічну основу сталого економічного зростання. Фінансова стійкість підприємства зазнає впливу багатьох чинників.

Інформаційний опис фінансової стійкості підприємства здійснюється на основі застосування системи бухгалтерського обліку на підприємстві. Головними інструментами оцінювання фінансової стійкості підприємства є фінансові показники (коефіцієнти), які мають причинно-наслідковий зв'язок з результативним узагальнюючим показником, загалом виділено 32 показники фінансової стійкості підприємства (таблиця 2).

Таблиця 2 - Показники фінансової стійкості підприємства [1]

Показники, одиниця виміру	Зміст показника
Частка активної частини основних засобів, %	Зростання цього показника в динаміці розцінюється як сприятлива тенденція.
Коефіцієнт зносу активної частини основних засобів, %	Збільшення значення цього показника свідчить про зношення активної частини основних засобів.
Співвідношення суми основних засобів основної діяльності до суми основних засобів загалом станом на кінець року, %	Показує, яку частину усіх основних засобів займають основні засоби основної діяльності; зростання показника свідчить про збільшення інвестиції в основну діяльність.
Ступінь придатності основних засобів у межах нормативного строку служби, %	Збільшення значення цього показника свідчить про зношення основних фондів підприємства.
Маневреність власних оборотних засобів	Для нормального функціонування підприємства цей показник змінюється в межах від 0 до 1.
Коефіцієнт поточної (загальної) ліквідності	Зростання розцінюється як сприятлива тенденція, граничне значення становить 1,5.
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності)	Показує, яка частина короткострокових зобов'язань може бути погашена негайно, найжорсткіший критерій ліквідності, граничне значення становить 0,1–0,2.
Частка оборотних коштів в активах, %	Показує, яку частину в активах підприємства займають оборотні кошти.
Частка власних оборотних коштів в їх загальній сумі, %	Показує, яку частину становлять власні оборотні кошти в загальному обсязі оборотних коштів підприємства.
Частка власних оборотних коштів у покритті запасів, %	Рекомендована нижня межа цього показника становить 50 відсотків.
Частка запасів в оборотних активах, %	Показує, яку частину в оборотних активах підприємства становлять запаси.
Коефіцієнт покриття запасів	Якщо значення цього показника менше 1, то поточний фінансовий стан підприємства розглядається як нестійкий.
Коефіцієнт покриття	Нормативне значення має перевищувати 1.
Коефіцієнт фінансової автономії	Критичне значення становить 0,5; збільшення значення цього показника або зростання показника свідчить про припинення фінансової залежності підприємства від позикових коштів.

Продовження таблиці 2

Показники, одиниця виміру	Зміст показника
---------------------------	-----------------

Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Значення цього показника залежить від структури капіталу та галузевої належності підприємства. Для того щоб зробити висновок, необхідно порівняти значення цього показника із загальногалузевим розміром.
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	Показує, яку частину в балансі підприємства займає позиковий капітал.
Коефіцієнт структури довгострокових вкладень	Показує, яка частина основних засобів та інших необоротних активів фінансується зовнішніми інвесторами. Збільшення значення цього показника в динаміці свідчить про зростання залежності підприємства від зовнішніх інвесторів.
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	Зростання цього показника в динаміці є негативною тенденцією, яка свідчить про залежність від фінансування ззовні.
Коефіцієнт структури позикового капіталу	Показує, яку частину в позиковому капіталі підприємства становлять довгострокові пасиви.
Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів	Збільшення значення цього показника свідчить про зниження фінансової стійкості, та навпаки.
Коефіцієнт забезпечення власними засобами	Зростання цього показника забезпечує для неплатоспроможного підприємства можливість використання позасудових заходів відновлення плато-спроможності; граничне значення становить 0,1.
Фондовіддача, грн./грн.	Значення показника залежить від галузевих особливостей підприємства.
Оборотність коштів у розрахунках, оборотів	Зростання цього показника є сприятливою тенденцією для підприємства.
Оборотність запасів, оборотів	Зростання цього показника є сприятливою тенденцією для підприємства.
Коефіцієнт погашення дебіторської заборгованості	Зменшення значення показника вважається сприятливою тенденцією для підприємства.
Оборотність власного капіталу, оборотів	Збільшення значення цього показника є сприятливою тенденцією для підприємства.
Оборотність сукупного капіталу, оборотів	Збільшення значення цього показника є сприятливою тенденцією для підприємства.
Коефіцієнт стійкості економічного росту	Показує, якими в середньому темпами може розвиватися підприємство в майбутньому.
Рентабельність продукції, %	Збільшення значення показників рентабельності вважається сприятливою тенденцією для підприємства.
Рентабельність активів, %	
Рентабельність сукупного капіталу, %	
Рентабельність власного капіталу, %	

Показники та індикатори фінансової стійкості, характеризуючи результат поточного, інвестиційного та фінансового розвитку підприємства, є важливим інформаційним полем для інвесторів та кредиторів щодо здатності виконувати свої зобов'язання. Формування фінансової рівноваги та підтримання належної платоспроможності у сучасних ринкових умовах демонструє спроможність підприємства адаптуватися до змін зовнішнього середовища та передумови нарощувати свій економічний потенціал.

Актуальним напрямом сталого функціонування суб'єктів господарювання є розробка дієвого механізму управління фінансовою стійкістю підприємства.

Механізм забезпечення фінансової стійкості слід визначити як систему форм, методів, прийомів, важелів, норм і нормативів, а також нормативно-правового, інформаційного, програмно-технічного та кадрового забезпечення, за допомогою яких на підприємстві досягається такий стан фінансових ресурсів, їх формування, розподілу та використання, що дозволяє підприємству розвиватися на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності в умовах допустимого рівня ризику [11].

Механізм управління фінансовою стійкістю підприємства є частиною загальної системи управління підприємством, що забезпечує вплив на чинники, від яких залежить загальний результат діяльності суб'єкта господарювання (рис. 1). Процес формування механізму управління фінансовою стійкістю підприємства можна представити у вигляді послідовності пов'язаних між собою етапів (рис. 2). Спільним для кожного етапу розробки механізму управління фінансовою стійкістю є використання інструментів управління фінансовою стійкістю підприємства.

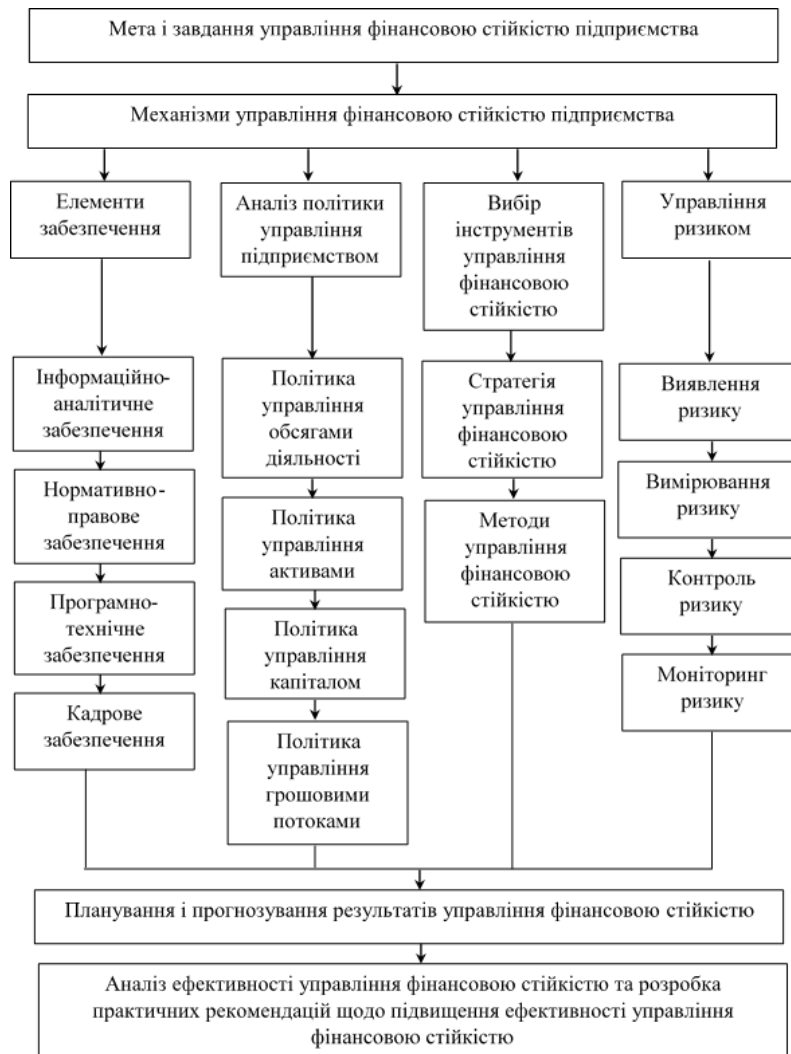

Рисунок 1 – Основні складові механізму управління фінансовою стійкістю підприємства [10]

Сьогодні на підприємствах промисловості однією з головних проблем є відсутність цілісної стратегії, спрямованої на забезпечення стійкості фінансової і господарської діяльності підприємства та стійкого розвитку у перспективі. Процес реалізації визначеної головної мети механізму забезпечення фінансової стійкості підприємств повинен бути спрямований на вирішення основних цілей та задач (табл. 3). Таким чином, використання системи управління за цілями дозволяє фінансовому менеджменту більш ефективно розпізнавати наявні проблеми та розробляти заходи щодо їх усунення. Запропонована система цілей охоплює весь спектр проблем, пов'язаних з управлінням фінансовою стійкістю по суті, оскільки як виявлено раніше управління нею полягає не тільки в оптимізації структури фінансових ресурсів, але й має забезпечити довгострокову ефективність використання наявних та потенційних ресурсів [10].

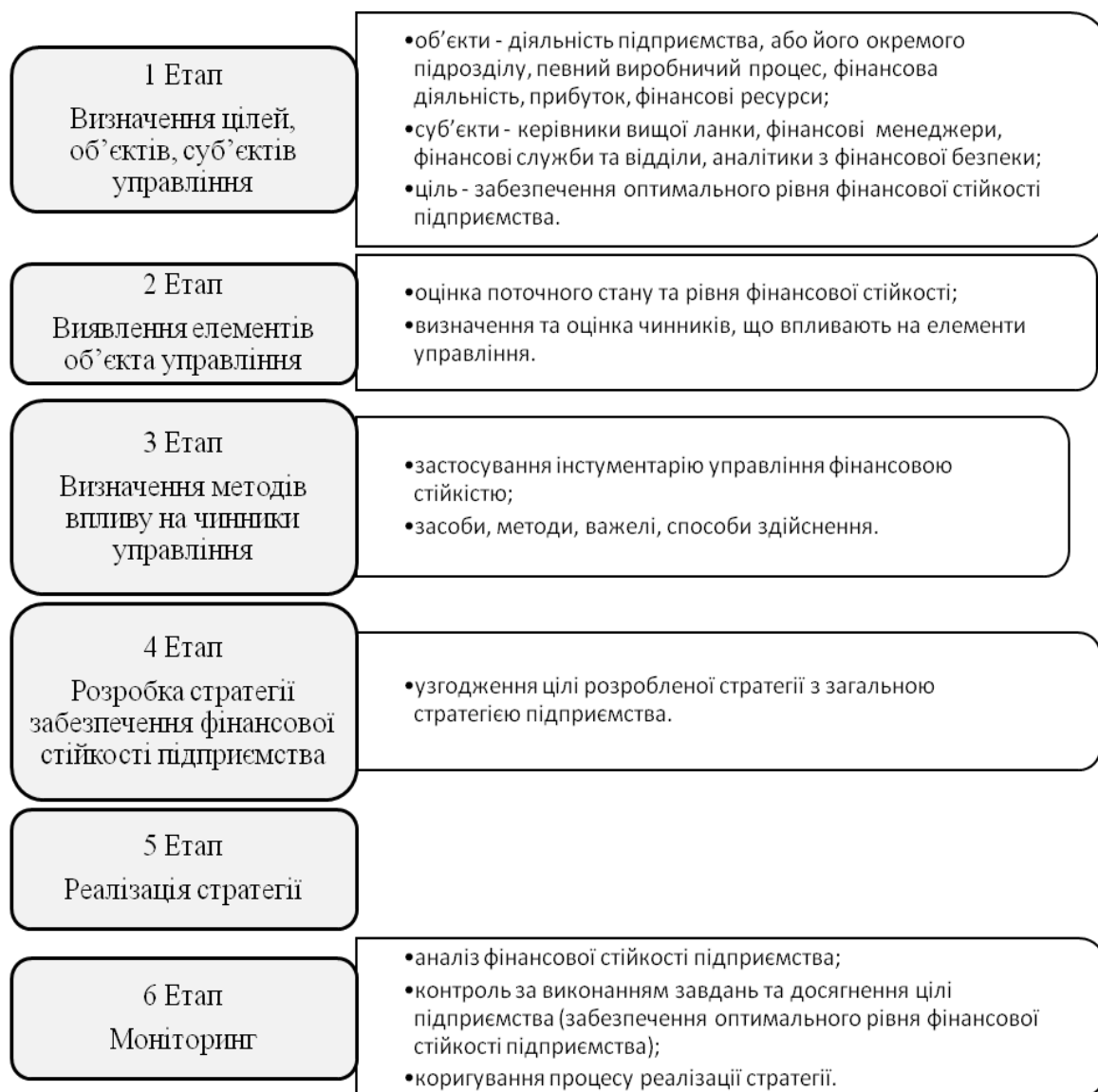

Рисунок 2 - Послідовність етапів розробки механізму управління фінансовою стійкістю підприємства [10, 11, 12]

Таблиця 3 - Цілі та завдання управління фінансовою стійкістю підприємства [10, 13, 14]

Тип цілі за пріоритетністю		Показники оцінки міри виконання цілі
Основна	Допоміжна	
Збалансованість активів та пасивів	Достатність власного капіталу	Наявність та обсяг власного оборотного капіталу, величина власних та порівнянних до них оборотних активів, рівень забезпеченості власними оборотними активами господарської діяльності.
	Гнучка структура капіталу	Рівень маневреності власних оборотних активів, рівень поточної забезпеченості господарської діяльності оборотними активами.
	Організація руху капіталу	Швидкість обороту поточних зобов'язань, в т.ч. кредиторської заборгованості з оплати праці та перед бюджетом, тривалість руху обороту сукупного капіталу.
	Забезпеченість власного капіталу для фінансування оборотних активів	Рівень поточної забезпеченості господарської діяльності оборотними активами, рівень забезпеченості власними оборотними активами господарської діяльності, коефіцієнти завантаження оборотних коштів, обсяг надлишку (нестачі) робочого, функціонуючого капіталу та загальних джерел формування запасів.

Тип цілі за пріоритетністю		Показники оцінки міри виконання цілі
Основна	Допоміжна	
Збалансованість доходів і витрат	Достатній рівень рентабельності	Рентабельність сукупного капіталу, чиста рентабельність власного капіталу, визначення факторів впливу на рентабельність власного капіталу за моделлю фірми Du Pont.
	Зміна структури витратомісткості господарського процесу	Витратомісткість продукції, матеріало- та трудомісткість продукції, частка напівфабрикатів та імпортової складової в вартості готової продукції.
	Збільшення обсягу товарообороту	Обсяг валової, готової, товарної та реалізованої продукції, тривалість операційного та фінансового циклів.
Збалансованість грошових потоків	Забезпечення платоспроможності та самофінансування	Поточна платоспроможність, коефіцієнт втрати (відновлення) платоспроможності, коефіцієнти поточної, швидкої та миттєвої ліквідності.
	Зниження дебіторської заборгованості	Оптимальний розмір дебіторської заборгованості, середній період інкасації дебіторської заборгованості та «вік» простроченої заборгованості.
	Забезпечення кредитоспроможності	Коефіцієнти обслуговування фінансового боргу, показник достатності грошового потоку, коефіцієнти стійкого та внутрішнього економічного зростання.

Висновки

Отже, фінансова стійкість є однією з найважливіших характеристик фінансово-економічної діяльності підприємства в умовах ринкової економіки. Якщо підприємство фінансово стійке, то воно має перевагу перед іншими підприємствами того ж профілю в залученні інвестицій, в одержанні кредитів, у виборі постачальників і в підборі кваліфікованих кадрів. Нарешті, воно не вступає в конфлікт із державою і суспільством, тому що виплачує вчасно податки в бюджет, внески в соціальні фонди, заробітну плату, а банкам гарантує повернення кредитів і сплату відсотків по них. Таким чином, наведена послідовність етапів реалізації механізму управління фінансовою стійкістю є ефективною та може застосовуватись у реальних умовах господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Косарева І.П., Удовика Є.М. Удосконалення системи управління фінансовою стійкістю підприємств / І. П. Косарева, Є. М. Удовика // Глобальні та національні проблеми економіки (електронне наукове видання). - 2018. - № 23. - С. 246-251. - Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/23-2018/48.pdf>.
2. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: навч. посіб. Київ: Знання, 2000. 378 с.
3. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. Минск: Новое знание, 2002. 704 с.
4. Мамонтова Н.А. Фінансова стійкість акціонерних підприємств і методи її забезпечення (на прикладі підприємств харчової промисловості): автореф. дис. ... канд. екон. наук; Інститут економічного прогнозування НАН України. Київ, 2001. 17 с.
5. Лісовий А.В., Чуницька І.І. Аналіз фінансових ресурсів як базис формування фінансового потенціалу. Бізнес-Навіга-тор. 2010. Спецвип. 21. С.96–101.
6. Ващенко Л.О. Інформаційне та методичне забезпечення аналізу фінансового стану підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит»; Державна академія статистики, обліку та аудиту Держкомстату України, 2005. 20 с.
7. Белікова Т.В. Оцінка фінансового стану підприємств побутового обслуговування: автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.07.05 «Економіка торгівлі та послуг»; Харківський державний університет харчування та торгівлі, 2006. 20 с.

8. Куцик В.І., Борисенко Н.В. Суть і аналіз фінансово-економічного стану підприємства в сучасних умовах. Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. Вип. 19.13. Львів: РВВ НЛТУ України, 2009. С. 274–278.
9. Тридід О.М., Орехова К.В. Оцінювання фінансової стійкості підприємства: монографія. Київ: вид-во Університету БС НБ України, 2010. 143 с.
10. Косарева І. П. Механізм управління фінансовою стійкістю підприємства / І. П. Косарева, А. С. Бут // Молодий вчений. - 2017. - № 4. - С. 678-682. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_4_160.
11. Притуляк Н. М. Ознаки фінансової стійкості – теоретична основа моделювання факторних систем / Н. М. Притуляк // Економіка. Фінанси. Право. – 2013. – № 1. – С. 26-31.
12. Решитнякова А. В., Щербань О. Д. Управління фінансовою стійкістю підприємства // ББК 65.261 (4 укр). – 2016. – С. 139.
13. Докієнко Л. М. Управління фінансовою стійкістю підприємств торгівлі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.07.05 – Економіка торгівлі та послуг / Л. М. Докієнко. – Київ, 2015. – 23 с.
14. Єлецьких С. Я. Удосконалення процесу управління фінансово стійким розвитком промислового підприємства / С. Я. Єлецьких // Економіка промисловості. – 2012. – № 3-4(59-60). – С. 74-80.
15. Стрішенець О. Аналітичний огляд фінансової стійкості підприємства / О. Стрішенець // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. - 2018. - № 3 (РОЗДІЛ III. Економіка та управління підприємствами). - С. 58-65. - Режим доступу: <https://echas.eenu.edu.ua/index.php/echas/article/view/367/313>.

Шаховал Анна Сергіївна - студентка заочної форми навчання, групи 2МФК-17м, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, місто Вінниця, e-mail: annpankevich@gmail.com

Науковий керівник: **Красівська Алла Станіславівна** - кандидат економічних наук, доцент кафедри підприємництва та фінансової діяльності, Вінницький національний технічний університет, місто Вінниця

Shakhoval Anna - student of the correspondence training group 2МФК-17м, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, city Vinnytsia, e-mail: annpankevich@gmail.com

Scientific supervisor: **Kraevska Alla** - Cand. Sc. (Econ.), Associate Professor of the Department of Entrepreneurship and Financial Activities, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia